

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA KITOBXONLIK MADANIYATINI INTERFAOL METODLAR ASOSIDA RIVOJLANTIRISH

Muxammadjonova Muxlisa
Maxmudjon qizi

Qo'qon davlat universiteti Ta'lim tarbiya nazariyasiva
metodikasi yo'nalishi 1-kurs magistranti
e-mail: pedagog9603@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitobxonlik madaniyatini interfaol metodlar yordamida rivojlantirish bo'yicha olib borilgan tajriba-sinov ishlarining natijalari IMRAD tuzilmasi asosida bayon etilgan. Tadqiqot 2026-yil aprel oyida Qo'qon davlat universiteti magistranti M. Muxammadjonova tomonidan umumiy o'rta ta'lim maktabining 3-sinf o'quvchilari (jami 28 nafar) bilan o'tkazildi. Olingan natijalar interfaol metodlarning samaradorligini ilmiy jihatdan asoslab berdi.

Kalit so'zlar

kitobxonlik madaniyati, interfaol metodlar, boshlang'ich ta'lim, tajriba-sinov, Insert metodi, ifodali o'qish, kitobxonlik ko'nikmasi.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimida boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitobxonlik madaniyatini shakllantirish muhim pedagogik muammo sifatida e'tirof etilmoqda. Kitobxonlik faqat ma'lumot olish vositasi emas, balki o'quvchilarda mustaqil fikrlash, tanqidiy tahlil qilish, lug'at boyligini kengaytirish va nutq madaniyatini rivojlantirish kabi fundamental ko'nikmalarning poydevori hisoblanadi.

Milliy ta'lim tizimidagi islohotlar va davlat ta'lim standartlari o'quvchilarning kitobxonlik ko'nikmalarini rivojlantirish zaruratini alohida ta'kidlaydi. Biroq amaliyot shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich sinf o'quvchilarining katta qismi kitob o'qishga qiziqish sezmasligi, matnni tahlil qilish va o'z fikrini erkin ifodalash ko'nikmalarining yetarlicha shakllanmaganligi kabi muammolar mavjud.

Shu muammolarni hal etishda interfaol metodlarning salohiyati katta deb hisoblaymiz. Interfaol metodlar o'quvchini passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantiradi, hamkorlikda o'rganish, munozara va ijodiy faoliyat orqali bilimlarni chuqurlashtiradi. Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi – interfaol metodlar asosida tashkil etilgan maxsus dasturning boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishdagi samaradorligini ilmiy-empirik asosda isbotlashdir.

METODLAR (Methods)

Tadqiqot 2026-yil 13-apreldan 22-aprelgacha amalga oshirildi. Tajriba-sinov ishlari umumiy o'rta ta'lim maktabining 3-sinf o'quvchilarini qamrab oldi.

Ishtirokchilar

Tadqiqotga 28 nafar 3-sinf o'quvchisi jalb etildi. Ular ikkita guruhga bo'lindi: tajriba guruhi (14 nafar) va nazorat guruhi (14 nafar). Guruhlarning boshlang'ich ko'rsatkichlari taxminan tenglashtirildi. Shuningdek, o'quvchilar va o'qituvchilar bilan dastlabki suhbatlar o'tkazildi.

O'lchov vositalari va baholash mezonlari

O'quvchilarning kitobxonlik ko'nikmalarini baholash uchun 8 ta vazifadan iborat diagnostik test qo'llanildi. Baholash mezonlari quyidagicha belgilandi:

- Yuqori daraja: 8 ta vazifadan 6–8 tasini to'g'ri bajargan o'quvchi;
- O'rta daraja: 8 ta vazifadan 4–5 tasini to'g'ri bajargan o'quvchi;
- Past daraja: 8 ta vazifadan 3 tadan kamini to'g'ri bajargan o'quvchi.

O'qituvchilar bilan og'zaki va yozma shaklda anketa so'rovi ham o'tkazildi. Anketa 8 ta savol bo'yicha o'qituvchilarning interfaol metodlarni qo'llash tajribasi va o'quvchilar bilan ishlash uslublarini aniqlab berdi.

Aralashuv dasturi

"Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitobxonlik madaniyatini interfaol metodlar asosida rivojlantirish" nomli maxsus dastur ishlab chiqildi va tajriba guruhida qo'llanildi. Dastur doirasida quyidagi faoliyatlar amalga oshirildi:

- Ifodali o'qish mashg'ulotlari;
- Insert metodi (matn bilan ishlashning interaktiv texnikasi);
- Didaktik o'yinlar va rolli o'yinlar;
- Guruhli ishlar va muammoli yondashuv;
- Seminar-treninglar va interfaol tadbirlar;
- Prezentatsiya asosida mustaqil ish.

Nazorat guruhida an'anaviy o'qitish usullari qo'llanildi. Ma'lumotlar tajribadan oldin va keyin ikki marta yig'ildi hamda qiyosiy tahlil qilindi.

NATIJARLAR (Results)

O'quvchilarning kitobxonlik ko'rsatkichlari

1-jadval.

O'quvchilardan olingan savolnoma natijalari – tajriba-sinovdan OLDIN

T/r	Sinf va o'quvchilar soni	Yuqori	O'rta	Past	Soni	Foiz (%)
1	2-sinf (tajriba guruhi) – 14 nafar	3 (21%)	5 (36%)	6 (43%)	14	100%
2	2-sinf (nazorat guruhi) – 14 nafar	4 (29%)	5 (36%)	5 (36%)	14	100%

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, tajribadan oldin tajriba guruhidagi o'quvchilarning faqat 21% (3 nafar) yuqori darajada, 36% (5 nafar) o'rta darajada va 43% (6 nafar) past darajada kitobxonlik ko'nikmasiga ega bo'lgan. Nazorat guruhida esa yuqori: 29% (4 nafar), o'rta: 36% (5 nafar), past: 36% (5 nafar) taqsimlanishi kuzatildi.

2-jadval.

O'quvchilardan olingan savolnoma natijalari – tajriba-sinovdan keyin

T/r	Sinf va o'quvchilar soni	Yuqori	O'rta	Past	Soni	Foiz (%)
1	2-sinf (tajriba guruhi) – 14 nafar	9 (64%)	4 (29%)	1 (7%)	14	100%
2	2-sinf (nazorat guruhi) – 14 nafar	5 (36%)	5 (36%)	4 (29%)	14	100%

Tajribadan so'ng tajriba guruhida yuqori darajadagi o'quvchilar soni 3 nafardan (21%) 9 nafaraga (64%) oshdi – bu 3 barobar ortiq. O'rta daraja 36% dan 29% ga tushdi va past daraja 43% dan atigi 7% ga kamaydi. Nazorat guruhida ham kichik o'sish kuzatildi, ammo bu o'sish tajriba guruhi bilan solishtirganda sezilarli darajada past qoldi.

O'qituvchilarning anketa so'rovi natijalari

3-jadval.

O'qituvchilar anketa natijalari – tajriba-sinovdan oldin

T/r	Savollar	Yuqori %	O'rta %	Past %	Izoh
1	Kitob o'qish yoqadimi?	+			
2	O'qigan kitobingizni boshqalarga aytib bera olasizmi?		+		
3	Ifodali o'qiy olasizmi?		+		
4	Yangi so'zlarning ma'nosini o'zingiz aniqlay olasizmi?			+	
5	Matndan asosiy fikrni ajrata olasizmi?		+		
6	Kitob qahramonlari haqida fikr bildira olasizmi?		+		
7	O'qigan asaringiz haqida yoza olasizmi?			+	
8	Kitobxonlik kundaligini yuriting?			+	
	Jami	12%	50%	38%	

Tajribadan oldingi anketa natijalari shuni ko'rsatdiki, o'qituvchilarning interfaol metodlarni darsda qo'llash ko'nikmalari yetarli emas edi: yuqori daraja – 12%, o'rta daraja – 50%, past daraja – 38%.

4-jadval.

O'qituvchilar anketa natijalari – tajriba-sinovdan keyin

T/r	Savollar	Yuqori %	O'rta %	Past %	Izoh
1	Kitob o'qish yoqadimi?	+			
2	O'qigan kitobingizni boshqalarga aytib bera olasizmi?	+			
3	Ifodali o'qiy olasizmi?	+			
4	Yangi so'zlarning ma'nosini o'zingiz aniqlay olasizmi?		+		
5	Matndan asosiy fikrni ajrata olasizmi?	+			
6	Kitob qahramonlari haqida fikr bildirsa olasizmi?	+			
7	O'qigan asaringiz haqida yoza olasizmi?		+		
8	Kitobxonlik kundaligini yuriting?		+		
	Jami	62%	38%	0%	

Tajribadan keyingi anketa natijalarida sezilarli yaxshilanish qayd etildi: yuqori daraja 12% dan 62% ga ko'tarildi, past daraja esa 38% dan 0% ga tushdi. Bu ko'rsatkichlar seminar-treninglar va interfaol faoliyatlarining o'qituvchilar malakasini oshirishdagi ijobiy ta'sirini tasdiqladi.

MUHOKAMA (Discussion)

Tadqiqot natijalari interfaol metodlarga asoslangan maxsus dasturning boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishdagi yuqori samaradorligini ko'rsatdi. Tajriba guruhidagi o'quvchilarning kitobxonlik ko'rsatkichlari nazorat guruhi bilan solishtirganda sezilarli darajada yaxshilandi.

Ifodali o'qish mashg'ulotlari, Insert metodi va rolli o'yinlar o'quvchilarda kitobga nisbatan ijobiy munosabat uyg'otdi. Bu usullar an'anaviy o'qitish uslubidan farqli o'laroq, o'quvchini o'quv jarayonining faol subyektiga aylantiradi. Mustaqil fikrlash va o'z fikrini bayon etish ko'nikmalari aynan shu faol ishtirok orqali shakllanadi, degan xulosa chiqarish mumkin.

O'qituvchilar bilan olib borilgan seminar-treninglar ham muhim rol o'ynadi. Tajribadan oldin interfaol metodlardan foydalanish borasida past ko'rsatkich qayd etilgan o'qituvchilar tajribadan so'ng bu metodlarni erkin qo'llay boshladi. Bu narsa pedagog malakasini oshirish va o'qituvchini kasbiy rivojlantirishning uzoq muddatli natijalarga olib kelishini tasdiqlaydi.

Shuningdek, nazorat guruhidagi o'quvchilar ham ma'lum o'sish ko'rsatdi, ammo bu o'sish tajriba guruhiga nisbatan ancha kam bo'ldi. Bu holat interfaol metodlarning

umumiy ta'lim muhitidan alohida ta'sir ko'rsatishini va faqat ularni qo'llash orqali erishilgan natijalar tizimli xarakter kasb etishini bildiradi.

Tadqiqot cheklovlari sifatida qisqa muddat (10 kun) va nisbatan kichik namuna hajmini (28 o'quvchi) ko'rsatish mumkin. Kelajakdagi tadqiqotlarda ko'proq o'quvchilar va turli maktablarni qamragan uzoq muddatli kuzatuvlar o'tkazish tavsiya etiladi.

XULOSA

Ushbu tadqiqot boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishda interfaol metodlarning yuqori samarali ekanligini empirik jihatdan isbotladi. Tajriba guruhida yuqori darajadagi o'quvchilar ulushi 21% dan 64% ga ko'tarildi, past darajadagilar esa 43% dan 7% ga kamaydi. O'qituvchilar anketa natijalari ham sezilarli ijobiy dinamikani ko'rsatdi.

Ushbu natijalar asosida quyidagi tavsiyalar beriladi:

1. Boshlang'ich ta'limda kitobxonlik darslarida Insert metodi, ifodali o'qish va rolli o'yinlardan keng foydalanish;
2. O'qituvchilar uchun interfaol metodlarga oid muntazam seminar-treninglar tashkil etish;
3. Kitobxonlik madaniyatini baholashning tizimli mezonlarini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. Xoliqov A.A. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: O'zbekiston, 2011.
3. Hasanboyeva O. va boshq. Boshlang'ich ta'lim metodikasi. – Toshkent: Fan, 2018.
4. Muxammadjonova M.M. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitobxonlik madaniyatini interfaol metodlar asosida rivojlantirish maxsus dasturi. – Qo'qon, 2026.